

Hoe de veerkracht van kinderen en jongeren bevorderen bij scheiding en het leven in een samengesteld gezin.

Bijscholing medewerkers AWEL – 20/10/2018

Claire Wiewauters
gezinspedagoog, psychotherapeut,
docent opleiding Gezinswetenschappen en onderzoeker Kenniscentrum

Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen
Een kenniscentrum over en voor gezinnen

odinee

ASSOCIATIE
KU LEUVEN

<http://www.ketnet.be/karrewiet/21-januari-2016-gescheiden-ouders-studie>

- Gezin = systeem in balans
- Relatiecrisis > gezinscrisis > systeem uit balans
- Scheiding en overgang naar nieuwe gezinsvormen vergt aanpassing van elk gezinslid, ook van kinderen
- Kind(eren) zoeken en vinden hun plek in nieuwe gezinsvormen
- Scheidingsgebeuren is een proces - scheidingsbeslissing

Scheiding confronteert kinderen met verlies

- Scheiding = beslissing van volwassenen
- ‘Gedwongen loslaten’ zorgt bij het kind voor rouwproces
- Rouwproces zet de veerkracht van kinderen onder druk
- Rouw vergt energie en tijd voor herstel (2 à 3 jaar)
- Kinderen schakelen tijdelijk naar ‘overlevingsmodus’
- Ongeveer 75 % van de kinderen maakt een goede aanpassing door

*Het is alsof je er plots helemaal alleen voor staat.
Want dat is het gevoel dat je dan hebt,
dat je alleen gelaten wordt.*

Scheiding zet de ontwikkeling van kinderen

tijdelijk onder druk.

- Aanwezigheid van het gezin is voor kinderen vanzelfsprekend
- Gezin zorgt voor veiligheid en vertrouwen

- Veiligheid en vertrouwen = energie = motor van ontwikkeling
- Regressie (terugval) en stagnatie (stilstand) van ontwikkeling = normale en tijdelijke 'aanpassingsreactie' bij kinderen

Scheiding zet de loyaliteit van kinderen onder druk

- Kind is loyaal verbonden met beide ouders
- Bij scheiding ontstaat innerlijk conflict bij het kind
- Nieuwe relatie(s) van de ouders verhoogt de complexiteit van de loyaliteitenhuishouding

- Uitdaging : loyaliteiten mogen naast elkaar bestaan
- Valkuil: loyaliteiten komen tegenover elkaar te staan

Factoren die leiden tot herstel van veerkracht.

- Ik kan er niet(s) aan doen, maar ik ben en ik blijf van tel
verbinding van het kind met zichzelf
- Een relatie uitbouwen en behouden met beide ouders
verbinding van het kind met beide ouders
- (on)rechtstreekse steun van netwerk:
vrienden, familie, school, sport en vrije tijd, bemiddelaars,
advocaten, rechters, samenleving
verbinding van het kind met de omgeving

Verbinding is het sleutelwoord

1. Verbinding met **zichzelf**
2. Verbinding met **de ouders**
3. Verbinding met **de omgeving**

Bevorderen van veerkracht door verbinding van het kind met zichzelf. 'to matter' – ertoe doen

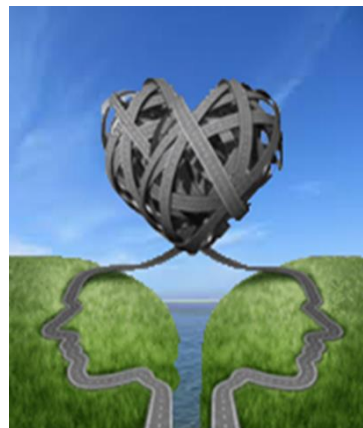
- kind informeren : scheidingsmelding, nieuwe partner, praktische regelingen die hen aanbelangen
- Kind een stem geven
- (h)erkennen van gevoelswereld van het kind
- Aandacht voor het 'eigen tempo' van het kind
- De mogelijkheid bieden om 'op verhaal te komen' (refueling)
- **Kinderen uit de schaduw halen**

Bevorderen van veerkracht door verbinding van het kind met de ouders.

- Kinderen de fysieke en mentale ruimte bieden om in relatie te staan met de ouder(s)
- ‘boodschapper zijn’ en betrokken worden bij conflicten benadeelt herstel
- de verblijfsregeling is niet doorslaggevend voor levenstevredenheid en zelfwaardering van het kind
- Een klimaat van controle en steun bij de ouders
- **Kind uit het conflict houden : gedeeld ouderschap in plaats van verdeeld ouderschap**

Bevorderen van veerkracht door verbinding met het netwerk.

- netwerk = noodzakelijke hulpbron voor kind èn voor ouders
- Belang van conflict ontmijnen
>< conflict aanwakkeren
- Geen partij kiezen >< meerzijdig partijdig
- Kind uit de schaduw en uit het conflict halen
- Betekenis geven aan gedrag van de betrokkenen
- Refueling en plekken om op verhaal te komen

Kind laten bijtanken en op verhaal laten komen.

AWEL,

ik ben in de war door de scheiding van mijn ouders.

- Welke problemen halen kinderen en jongeren aan in de context van een scheiding of een nieuw samengesteld gezin?
- Hoe gaan kinderen en jongeren om met de veranderingen die gepaard gaan met de scheiding of het leven in een nieuw samengesteld gezin? Welke beschermende factoren halen ze aan?
- Aanbevelingen voor de samenleving + beleid

De beleving van 145 (anonieme) CHATGESPREKKEN van kinderen en jongeren die contact opnemen met Awel
[Rapport te downloaden via www.hig.be](http://www.hig.be), www.awel.be

2013: gesprekken met Awel over scheiding of nieuw samengestelde gezinnen

191 gesprekken over scheiding en nieuw samengestelde gezinnen in 2013

145 bruikbare gesprekken voor analyse
Zie rapport : 'Awel, ik ben in de war .. '

60 kinderen en jongeren hebben geen of erg weinig contact met één van de ouders of willen het contact met een ouder verbreken.

Leeftijd	Jongen	Meisje	Onbekend	Totaal
10 - 11 jaar	2	1	5	8
12 - 13 jaar	2	21	8	31
14 - 15 jaar	1	14	2	17
16 - 17 jaar	1	12	5	18
18 - 19 jaar	3	11	0	14
Onbekend	2	37	18	57
Totaal	11	96	38	145

Analyse van 60 gesprekken

37 Jongere heeft geen of erg weinig contact met één van de ouders

23 Gebrek aan initiatief van de zijde van de ouder

1 Vanuit een beslissing van een rechter

2 Contact wordt verboden door de andere ouder

7 Jongere heeft zelf het contact verbroken

4 Onduidelijk hoe het contact is verbroken

23 Jongere wenst geen of aanzienlijk minder contact met één van de ouders

Wat vertellen kinderen en jongeren over praktische/ organisatorische veranderingen?

> **aanpassing van de leefomgeving + wisselstress**

Jongere: Ik heb daar eigenlijk niets dat ik kan doen. En alles is daar ook zo anders ik woon hier tegen de stad hij op het platteland. De huizen, het dialect, de mentaliteit, het is er allemaal zo verschillend!

➤ **Huisvesting en financiële problemen**

Jongere: Sindsdien woon ik bij mijn papa met mijn zus in een studio met 1 slaapkamer, ik en mijn zus slape in die kamer mijn papa slaapt al 2 maanden op de zetel, mama betaald geen alimentatie, dat wil ze niet, heeft ze gezegd

Wat vertellen kinderen en jongeren over verblijfsregeling ?

➤ **niet betrokken bij tot stand komen van verblijfsregeling**

Jongere: Mijn ouders zijn aan het scheiden en ik word er niet bij betrokken. Ze willen me bij mijn mama laten wonen, maar ikzelf heb dat liever niet. En omdat ze dat onderling beslissen, komt er geen rechter aan te pas en moeten ze dus niet naar mij luisteren.

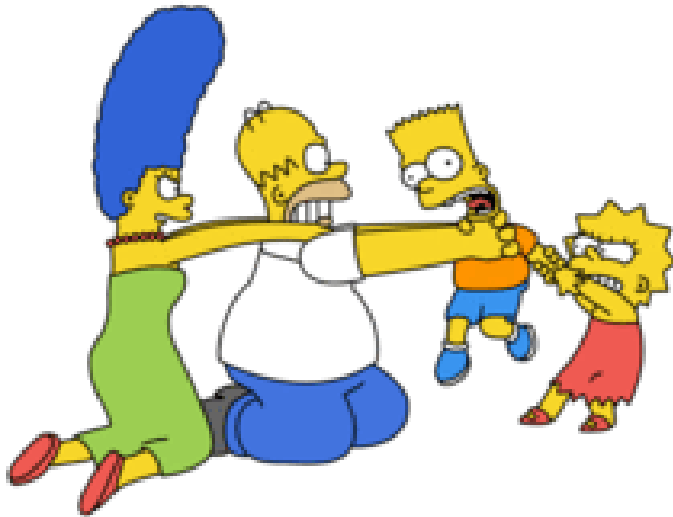
➤ **'A voice is not a choice'**

Jongere: Ben ik als 16 jarige in het recht om te zeggen 'dat weekend gaat het voor mij ni'.

Jongere: Ik heb eigenlijk helemaal geen band met men vader en ik wil eigenlijk ook helemaal niet meer naar hem gaan. Dus vroeg ik me af of er een mogelijkheid bestaat om niet meer te hoeven gaan?

Ouders in aanhoudend conflict.

Gespleten loyaliteit : kinderen verstrikt in verbinding.

Het narratief bij aanhoudend conflict.

➤ Innerlijk loyaliteitsconflict

Papa zegt dat ik bij hem mag wonen. Maar op de één of ander manier wil ik mama niet in de steek laten... eigenlijk kan ik niet kiezen.

Als ik dan niet mee mag dan vraagt papa of mama: 'met wie wil je nu gaan?' en dan kan ik niet kiezen. Want ik wil ze niet kwetsen. Ik weet niet welke kant ik moet steunen.

➤ Twijfel aan eigen waarneming

Ik vind het moeilijk omdat hij tegen mij altijd zegt dat hij mijn mama betaalt, maar als ik dat dan vraag aan mijn mama zegt zij dat dit een leugen is. Ik weet niet wie ik moet geloven en hoe ik hiermee moet omgaan.

Ze zijn gescheiden, ze haten elkaar, ze roddelen altijd over elkaar. Ze willen allebei dat je voor hen kiest en anders ben je een grote bedrieger. Ik vind het moeilijkst dat ze elkaar haten. Er zijn zoveel dingen waarover ik van beide kanten iets verschillend hoor. Alleen de dingen die ik zelf heb gezien of zeker van ben weet ik echt. Ik weet gewoon echt niet meer wat ik met mijn leven moet doen.

Het narratief bij aanhoudend conflict.

➤ Ingeschakeld als boodschapper

Nu wilde mijn moeder een alimentatie verhoging deze heeft zij met haar advocaat geregeld. Maandag geloof ik kwam ze thuis met dat blad van de advocaat met het nieuwe bedrag. Wij moesten dat maar bezorgen aan papa.

➤ Inzet van justitie

Ja het is ingewikkeld, een tweestrijd(...) Mijn mama en papa zitten nu in een rechtszaak omdat mijn papa niks wilt betalen van ons (ik, zus en broer) en die vraagt ons altijd zo uit maar er zijn dingen die we niet mogen zeggen en dan verspreken we ons soms enzo.

➤ Inzet van politie

(...) En toen stond er een combi voor de deur omdat we blijkbaar bij papa moetsen zijn. Het schrikt me erg af dat als ik nu naar mijn papa bel dat ik dat weekend niet kan komen, dat hij weer zo iets vreselijks gaat doen. Net of ik een misdaad doe als ik gewoon thuis blijf.

Het narratief bij aanhoudend conflict.

➤ Bij een nieuw samengesteld gezin

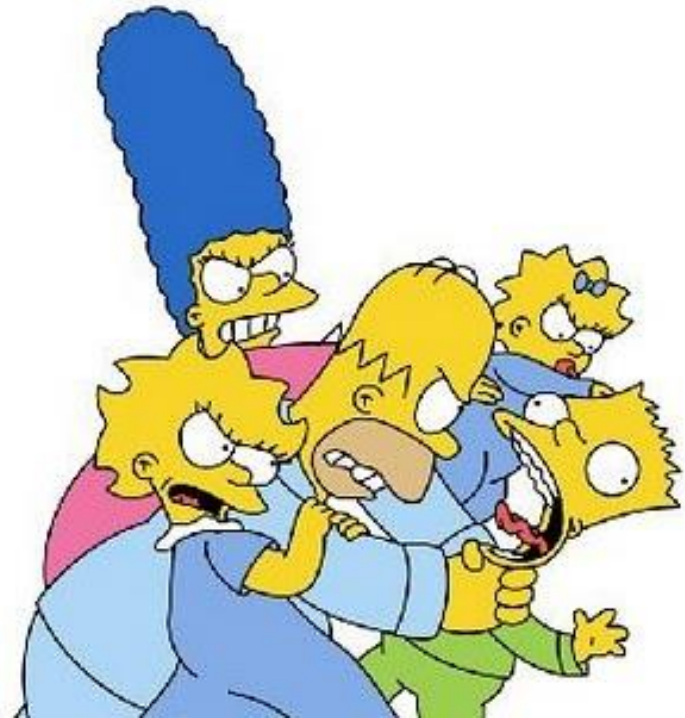
Maar men ouders zijn deze zomer apart gaan wonen en kome nie goed meer over een maar me vader had na 3 dage al andere vriendin!!! (...) en ik ben een beetje in shock!! .... Me vader wil nu dak een VOLLEDIG weekend bij hem blijf MET DIE VROUW maar k wil dat TOTAAL niet.

Het moment dat ik besloot om niet meer bij hem (mijn vader) te gaan heb ik altijd gezegd dat ik hem wou blijven zien. Maar niet meer in dat huis en met mijn stiefmoeder... Voor hem is het dat of niets ...

Ik ga echt tegen mijn goesting mijn papa heeft namelijk ook een nieuwe vriendin die ik echt niet moet zij speelt de baas over mijn zus en broer en mij! en zijn scheld mijn echte mama uit!

Ouder(s) in nood.

Parentificatie : kinderen verstikt in verbinding.

Het narratief als de ouder(s) 'in nood' is

➤ **Kinderen zitten in 'het hoofd van de ouder'**

Ik vind het gewoon supererg om mijn mama zo ongelukkig te zien. Het geeft me een schuldgevoel, maar ik weet niet wat ik eraan kan doen? Ik voel me schuldig omdat mijn studies zoveel kosten, en alles wat mijn mama voor mij doet eigenlijk zo duur is en ik geef niets terug.

➤ **Eigen problemen worden ondergeschikt en/of uitgesteld**

Ik ween nooit in front of mama en mijn zussen. Gewoon omdat ik voel dat ik sterk moet blijven voor hen

➤ **Afhankelijkheidspositie van het kind en gevoel van tekort schieten**

Alles, alles wat ik doe en moet doen doe ik niet goed. Ze is altijd boos op mij als ze thuis komt van haar werk, omdat ze moe is en ze beweert altijd dat ik niets doe.

Het narratief als de ouder(s) 'in nood' is.

➤ **Gevoel van verantwoordelijkheid en gebrek aan controle.**

Ik heb het een beetje moeilijk met mijn papa. Hij heeft een zelfmoordpoging ondernomen. Ik voel me enorm schuldig. Ik had het moeten zien dat er iets was, en had hem moeten helpen. Ik weet niet waarom hij het heeft gedaan, maar ik ben er zeker van dat hij zich doodongelukkig voelde. Ik heb nooit gemerkt dat hij verdrietig was, en als ik een goede dochter was geweest had ik dat wel gezien en dan had ik hem kunnen helpen.

➤ **Gevoel van machteloosheid.**

Alles liep mis. Op school liep het niet zo goed, op stage waren ze niet content meer van mij. Dat was gewoon teveel op dat moment. Ik kon mama dat niet aandoen om dat er ook nog bij te pakken.

Ik kan niet meer, ik wil wel, maar het gaat niet meer. Ik weet zelfs niet eens één ding dat ik nog kan doen dat me misschien kan helpen.

Het narratief van kinderen omtrent verlies van inkomsten

➤ **Krappe behuizing**

Dan hebben we een apartementje gehuurd dat eigenlijk te klein was maar we hadden niet veel keus.

➤ **Praktische zorg voor huishouden**

Mama ging toen overdag werken tot laat, en af en toe ook 's nachts. Dat maakte dat ik mijn broer en zus bijna altijd van school moest halen en regelmatig 'moederke' heb gespeeld. Ik heb een jaar op de zetel geslapen.

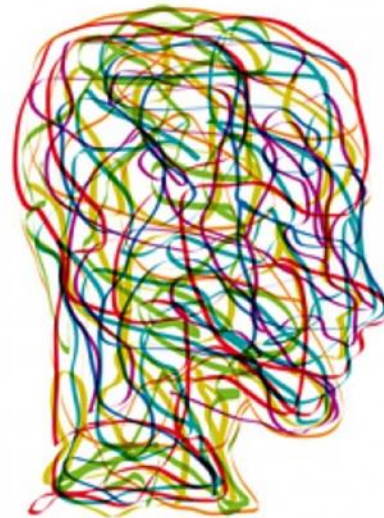
➤ **Emotionele draaglast**

Mijn ouders zijn gescheiden en er is afgesproken dat mijn papa elke maand mijn mama een bepaald bedrag moet betalen zodat wij kunnen eten en ik naar school kan gaan, maar hij betaalt niet!! Mijn mama heeft het nu echt supermoeilijk en ik wil haar echt helpen maar ik weet niet hoe

➤ **Impact op psycho-sociaal welbevinden**

Maar omdat we financieel niet echt rond komen zit ik de hele tijd op school met de gedachten dat het moeilijk gaat worden en dat we misschien gaan moeten verhuizen ofzo

Het narratief van kinderen als de ouder niet beschikbaar is en/of uit beeld is.

Het narratief van kinderen als de ouder niet beschikbaar is en/of uit beeld is

➤ **Het kind verhaalt dit op zichzelf**

Ik wou dat mijn moeder van me houdt. Wat doe ik verkeerd?

➤ **Gevoel van zelfwaarde staat onder druk**

Ik voel me vaak minderwaardig dan andere, ik ben niet snel tevreden met mezelf en dingen die ik doe. Ik denk dat het komt omdat mijn papa is weg gegaan en me nooit heeft opgezocht. Ik was niet goed genoeg voor hem

➤ **Identiteit van het kind staat onder druk**

Awel: heb je daar zelf een probleem mee dat je in jezelf gekeerd bent, of zou je wel graag tegen mensen vertellen hoe je je voelt? Jongere: Ja, ik wil niet in mezelf gekeerd zijn. Awel: wat houdt je dan tegen om met andere mensen te praten? Jongere: het feit dat mijn mama mijn zus en mij heeft afgezet bij mijn papa zonder ons vooraf in te lichten....

Het narratief van kinderen omtrent de relatie(s) met broers en zussen.

➤ **Relatie met sibling(s) onder druk**

Nu, doordat ik wel ingestemd heb voor de co-ouderschap en mijn zus niet, werd zij het lievelingetje, wat leidde tot enorme ruzies (met slaan) tussen mij en mijn echte moeder.

Awel: Hoe gaat het met je tweelingzus? Jongere: goed Awel: Kun je met haar soms eens praten over de moeilijkheden? Jongere: nee niet echt, ze hangt volledig aan mijn mama en aan mijn mama haar standpunten dus dat is moeilijk.

➤ **Relatie met sibling(s) gaan ondergronds**

Ik vind het zo erg dat mijn mama en mijn zus ruzie hebben. Want volgend jaar gaat mijn zus trouwen. Mama weet dat niet. Ik ben bruidsmeisje. Ik weet niet hoe ik dat aan mama moet vertellen. Ik ben bang voor de reactie, of dat die gaat zeggen dat het niet mag.

Het narratief van kinderen omtrent de relatie(s) met het familie-netwerk

➤ **Verlies van contact**

Er is niemand van de familie meer die contact heeft. Iedereen bleef stilaan weg sinds de trouw en nu komt er niemand meer.

Ik heb recent terug contact met mijn meter. Zij is de zus van mijn echte moeder en er is een hele tijd serieuze ruzie geweest tussen mijn vader, stiefmoeder, mijzelf en mijn meter (...). Ik had vroeger een hele sterke band met haar (...) maar toen de ruzie er kwam viel dit weg.

➤ **Relatie en communicatie onder druk**

Ik kan dat niet vertellen aan oma. Ik wil mijn moeder niet verraden. Dat is oma's dochter.

Hulp en steun bij het ontwarren van de verwarring.

How I feel right now

vk.com/lazyenglish

De positie van kinderen bij scheiding is een gedeelde verantwoordelijkheid : inspiratie kinderrechtenverdrag

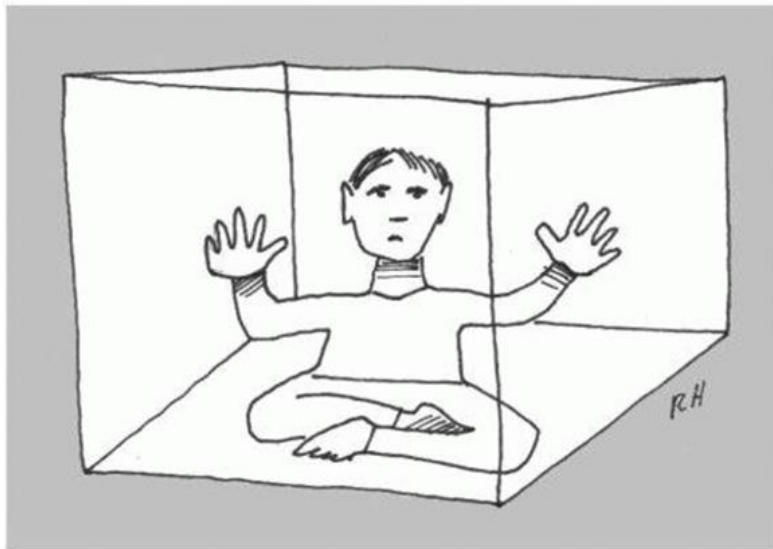
- **Protection** = bescherming
- **Provision** = voorzieningen
- **Participation** = participatie

A voice is not a choice.

Inzetten op draaglast en isolement (protection).

- > Psycho-educatie : informeren > externaliseren
- > Voor zichzelf denken : mentaliseren
- > zelfzorg bevorderen
- > Bevorderen van contacten met familie(netwerk) :
'emotional refueling'
- > Lotgenotencontact bevorderen

Bevorderen van veerkracht bij kinderen en jongeren.

➤ Mentaliseren als ondersteunende cognitieve strategie

Ik begrijp wel dat het voor haar moeilijk is, maar ik vind het ook niet echt leuk dat ze alles op mij uitwerkt

*kind dat zichzelf ziet als de schuld van de ruzies tussen de ouders)
Awel: maak jij je er zorgen over? Jongere: ja toch wel. Vooral als ze ruzie maken om mij. Dan voel ik me schuldig. (..) Awel: ouders zijn daar moeilijk in, als het gaat over opvoeding, dus eigenlijk maken ze geen ruzie over jou, maar over hoe zij elk voor zich vinden hoe jij opgevoed moet worden. Jongere: Ah oke zo had ik het nog niet gezien*

Awel: nu is de vraag wat jij vanbinnen het liefste wil .. en ik denk dat het vooral belangrijk is om dat voor jezelf uit te maken? ...

Inzetten op actorschap (participation).

- Kijken en luisteren naar kinderen en jongeren
- Versterken van de stem van kinderen en jongeren binnen de context van school en vrije tijd, clb, jac, ...

Inzetten op actorschap (provision).

- www.tweehuizen.be
- Versterken van de positie van kinderen en jongeren :
transparantie aangaande beroepsgeheim (hulpverlening)
en
privacy (justitie).

Doe de oefening :

Meer lezen :

- Wiewauters, C., Emmery, K. (2016) Awel, ik ben in de war door de scheiding van mijn ouders. <http://www.hig.be/nl/nieuws/onderzoeksrapport-awel-ik-ben-de-war-door-de-scheiding-van-mijn-ouders>
- Wiewauters, C., Emmery, K (2016) Parental Alienation Syndrome of contactbreuk. Waarom uit het hoofd niet uit het hart is. Kinderen verstrikt in verbinding. <http://www.relatiesennieuwegezinnen.be/inhoud.html>
- Wiewauters, C. (2016) Kinderen (en ouders) in de scheidingsstorm. Een uitdaging voor de school en het clb? *Caleidoscoop*, 28, 1,
- Wiewauters, C. (2015) Kinderen en herstel van veerkracht bij gezinstransities. Het belangt ons allen aan. *Welwijs*, 26 (3), 10-13.
- Wiewauters, C. (2015) Kinderen en gezinstransities. Hoe 'thuiskomen' in nieuwe gezinsvormen. *Sociaal.Net*
- <http://sociaal.net/analyse-xl/kinderen-en-gezinstransities/>
- Wiewauters, C. & Van Eyken, M. (2014) *Een week mama, een week papa? Wat kinderen bij een scheiding echt nodig hebben*. Tielt: Lannoo.